

PANYELLA, Ramon (ed.) (2007): *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània. Actes del Congrés Internacional «La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània»*. Barcelona/Bellaterra, 26, 27 i 28 d'octubre de 2005. Barcelona: PUNCTUM & GELC, 680 p.

L'escriptor català i la seva dimensió social en la literatura catalana contemporània és l'àmbit d'anàlisi i reflexió del congrés internacional que se celebrà a la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 2005. Les comunicacions i ponències que en el seu moment hi foren presentades es troben aplegades, des del 2007, en un volum que aporta dades molt interessants i útils per a la historiografia literària catalana. Especialment per tot allò referit a l'escriptor com a catalitzador d'idees –estètiques i polítiques– i peça de l'engranatge cultural; tant de l'alta cultura com de la posterior cultura de masses, lligada a un mercat estable i a la creació d'un anhelat i necessari públic lector en català.

L'edició, curada pel professor Ramon Panyella, reuneix un total de quatre ponències i quaranta-quatre comunicacions que s'encapçalen i es clouen amb una lliçó magistral a càrrec dels professors Geoffrey Ribbans i Joan F. Mira, respectivament. L'interès acadèmic rau en la premissa de l'enfocament teòric que vol escatir quina ha estat la projecció social de l'escriptor en les lletres catalanes, és a dir, veure com es percep i construeix la figura de l'escriptor des del segle XIX i fins als temps actuals; i com aquest és converteix en una peça clau d'una societat moderna, esdevenint una mena de frontissa entre la cultura i la política, com passa paradigmàticament durant el Noucentisme. Alhora que l'escriptor es converteix en un dels elements indispensables perquè es pugui gestar un mercat literari, cosa que en el cas català s'aconsegueix de manera força normalitzada durant els anys vint i, sobretot, els trenta del segle XX. L'enfocament teòric de partida obliga a situar tant l'estudiós, com el lector, en una perspectiva que implica no només conèixer què ha escrit un que es proclama o a qui qualifiquen d'escriptor, sinó descodificar el funcionament de la societat, la jerarquització social, la relació entre els intel·lectuals i el poder, les idees polítiques o els discursos de la cultura i la modernitat, per citar-ne només alguns dels que intervenen en la imatge social i pública de l'escriptor.

El volum, de sis-cents vuitanta pàgines, s'ordena cronològicament i, resseguint el fil, el lector fa marrada en diversos noms propis de la literatura catalana. Aquests són la base sobre la qual bascularà l'argumentari que ha de confirmar la tesi establerta pel congrés de veure com es projecta l'escriptor en la societat del moment que li ha tocat de viure. Aquests noms van des de Bonaventura Carles Aribau fins a Carme Riera passant per Joaquim M. Sanromà, Rossend Arús, Santiago Rusiñol, Josep Anselm Clavé, Antoni Ribot i Fontserè, Joan Mañé i Flaquer, Francesc Matheu, Apelles Mestres, Pompeu Gener, Joan Maragall, Jaume Bofill i Mates, Marià Manent, Gabriel Alomar, Manuel de Montoliu, Josep M. Folch i Torres, Carles Riba, Àngel Samblancat, Carme Montoriol, Rosa M. Arquimbau, Josep Maria Junoy, Alfons Par, Caterina Albert, Carles Sentís, Josep Carner Ribalta, Ramon Xuriguera, Domènec de Bellmunt, Domènec Guansé, Joan Puig i Ferrer, Gabriel Ferrater, Ignasi Ubac, Josep Maria Benet i Jornet, Pere Gimferrer, Quim Monzó, Joan Brossa i Francesc Ribera («Titot»). Temàticament el volum es vertebrava en diversos àmbits que es podrien sintetitzar en els següents: l'escriptor entre el Romanticisme i la Renaixença; de l'artista messiànic a l'intel·lectual orgànic del segle XX; l'escriptor compromès: anarquisme, republicanisme i marxisme; el model de «L'homme de Lettres»; els escriptors i intel·lectuals en un context de guerra i exili o l'escriptor en els darrers anys del segle XX.

L'objectiu del congrés fou debatre des de les premisses històrica, teòrica i metodològica el concepte d'intel·lectual, però des d'una òptica catalana, la qual cosa implica d'entrada un clar lligam i una equivalència entre l'intel·lectual i l'escriptor. Dues cares de la mateixa moneda. Aquest vincle es referma en tots els textos dels ponents des del segle XIX, quan sorgeix el primer projecte ambiciós de recuperació de la llengua i la literatura catalanes a través de la Renaixença, fins a les acaballes del segle passat passant pel Modernisme, el Noucentisme i els anys vint i trenta. El llibre és un complement, un pas més enllà, a altres treballs previs, tot i que fets des del prisma de la historiografia, com els realitzats —o coordinats— pel professor Jordi Casassas i Ymbert, *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808-1975)* (1999), o els del professor Joan Lluís Marfany, autor de *La cultura del catalanisme* (1995), que incideixen en la relació entre cultura i política i de com el relat del catalanisme és fixat i propagat pels plomífers arrengrats amb la causa catalanista o simplement, ideologia al marge, perquè se sentien compromesos amb el país i la seva cultura. Sense bandejar *Intellectuals, cultura i poder* (1998) de Jordi Castellanos, centrat en les personalitats de Gaudí, Massó i Torrents, Ramon D. Perés, Eugeni d'Ors o Josep Pijoan, per citar alguns noms. Fora de Catalunya en destaquen d'altres, en clau més general i global, com *The modern mind: an intellectual history of the 20th century* (2001) de Peter Watson, traduïda al castellà com a *Historia intelectual del siglo XX* (2002).

Debate sobre la figura de l'escriptor i la seva projecció social situa l'investigador en un cruïlla d'interessos que transcendeix la literatura per endinsar-se en diversos camps afins i, alhora, complementaris: la història, la sociologia, la política, la filosofia, la història de l'art o l'antropologia que conflueixen en un terreny molt abonat els últims anys com és la història cultural. El congrés va servir per fixar les pautes que des del segle XIX han anat definint la figura de l'escriptor contemporani. Marfany,

en la seva ponència, s'interroga sobre què és culturalment i literàriament la Renaixença i fa una anàlisi sociològica dels escriptors. I parla de «joventut estudiosa», jovent amb inquietuds culturals i intel·lectuals que tenen interès per la política. Rebutgen l'amateurisme literari i volen publicar, malgrat que el que publiquen, segons Marfany, no es mou de l'«academicisme provincial». Davant de la impossibilitat de la professionalització real, molts d'aquest cerquen la subsistència en la política o sota l'aixopluc de la burgesia industrial, com farà Aribau. Durant el segle XIX, i com assenyala Josep Fradera, s'estableixen les primeres lluites pel domini del poder simbòlic, és a dir, l'hegemonia cultural. Però també es formulen les característiques bàsiques que ha de tenir una cultura i la funció que jugaran els intel·lectuals. En el cas català és especialment significatiu perquè, molt abans però sobretot durant el segle XIX, anirà prenent volada el binomi Catalunya-Espanya com a contraposició de dues realitats polítiques i culturals que generarà un ric debat que portarà al naixement del catalanisme (nacionalisme) polític i a la creació del primer grup d'intel·lectuals modernistes a l'entorn de la revista *L'Avenç*. En aquests anys, emprant l'expressió del professor Jordi Castellanos, hi ha una tensió entre nacionalisme i modernisme, una correlació de forces entre la política i la cultura. El discurs de caire polític és teixit, en aquests anys per Balmes, Pi i Margall i Almirall i, en l'esfera literària, sobresurten els noms de Guimerà i Verdaguier autors d'una obra carregada d'implicacions ideològiques i simbòliques. Tots ells tenen en comú la voluntat de fer aportacions en el terreny ideològic i estètic per fer avançar la societat en què viuen. El punt de partida del projecte estètic i ideològic modernista és canviar la mentalitat col·lectiva, els referents cohesionadors de la societat i, sobretot, situar l'art i la literatura en els espais d'influència i reconeixement tal i com feien els països avançats del moment.

Aquesta connexió entre la pràctica de l'escriptura literària i el compromís polític amb el catalanisme; les dificultats de professionalització o la lleialtat personal d'optar pel català com a llengua literària i de cultura per forjar un mercat literari normal i rendible són unes constants que s'han anat repetint des del Modernisme i que comparteixen, en gran part, el gruix d'escriptors analitzats a través de les diverses ponències. Referent a la imbricació de literatura i plantejament estètic i polític durant la Renaixença, i especialment en el Modernisme, el teatre es convertirà en una plataforma des de la qual es difondrà ideari polític. Com es pot apreciar en la comunicació de Joan Rocamora sobre Rossend Arús o la de Miquel M. Gibert sobre Ribot i Fontserè i Mañé i Flaquer. Però, a banda del teatre, els escriptors catalans també han emprat editorials, diaris i revistes com a plataformes complementàries per difondre obra i idees. En aquesta direcció val la pena de recordar el projecte de *La Il·lustració Catalana* endegat per Francesc Matheu el 1903, adreçada a un públic burgès amb interessos culturals i receptiu a les idees del catalanisme emergent, com molt bé explica Margarida Casacuberta. Un altre exemple és el de la revista *Juventut*, d'òrbita regeneracionista, i que s'erigí en òrgan del catalanisme republicà i on col·laborà activament Pompeu Gener, com detalla Joaquim Espinós. I des del darrer terç del segle XX fins avui, l'intel·lectual engatjat –si se'm permet parlar en aquests termes– sembla que es revela, com assenyala Agnès Toda, en forma de compositor i/o cantautor musical, si més no aquesta és la tesi abordada en la seva comunicació sobre Francesc Ribera («Titot»), l'ànima de l'extinta banda bergadana Brams. En definitiva, una comunicació que vol mostrar la reactualització o les noves formes que pren la intel·lectualitat per adaptar-se als nous temps i arribar a un públic ampli en el qual poder influir i crear un corrent de pensament, en aquest cas, de compromís amb la terra, la llibertat i un món millor.

Totes les aportacions fetes en el congrés són molt ben rebudes perquè contribueixen a explorar línies de recerca noves i transversals que ajuden a connectar un tema com la projecció social de l'escriptor amb els diversos àmbits de les humanitats. Aquest volum ajudarà a entendre millor la figura cabdal de l'escriptor, com a motor creatiu de la literatura catalana i del pensament estètic, que ha fet de la literatura un referent intel·lectual de primer nivell en cada època històrica.